

Vårlig utsikt över Gennesaret och Tiberias. (Foto: Göran Larsson ©)

Jerusalem den 30 mars 2012

Kära vänner!

Nu är det över tre veckor sedan jag kom tillbaka hit efter mitt sedvanliga februaribesök i Sverige. Det blev en ganska kylig återkomst, och mer än en gång har jag undrat var våren hunnit längst - här eller hos er. Vi har nämligen haft en alldeles ovanligt kall och regnig vinter i år. Bara några dagar innan jag återvände, snöade det här i Jerusalem och nu i veckan haglade det. Över Hermonberget uppe i norr har det fallit ansemliga mängder snö under hela vintern. Den riktigt stora välsignelsen med vintern är att detta törstiga land äntligen fått den nederbörd som är livsnödvändig om det ska kunna bära frukt.

Jag minns hur jag i höstas med vemod betraktade Galileiska sjöns stränder som låg uttorkade där jag så ofta sett vågorna skvalpa. Nu hör jag nästan dagligen på radion hur många centimeter sjön stigit - här har det verkligt nyhetsvärde - och vattennivån är nu den högsta på fyra år. Totalt har den stigit med åtskilligt över en meter i år, och mera

kan väntas eftersom regntiden ännu inte är över och mycket smältvatten från Hermon kommer att fylla bäckar och floder som flödar ned mot Gennesaret.

Gennesarets östra strand på platsen för ett av brödundren (Markus 8:1-9).

Så har jag ett annat glädjeämne som får bli huvudtemat för detta nyhetsbrev. I förra veckan var jag på en samling som kan betecknas som smått historisk. Då presenterades inför en stor, mestadels judisk åhörarskara en nyutkommen bok som får anses utgöra en milstolpe i nytestamentlig forskning och i relationen mellan judar och kristna. Den heter *The Jewish Annotated New Testament*, alltså "Det judiska kommenterade Nya testamentet". Boken är publicerad på det ansedda förlaget Oxford University Press 2011 (www.oup.com) och utgiven av de judiska professorerna Amy-Jill Levine och Marc Zvi Brettler. Den förra är professor i Nya testamentet och judiska studier vid Vanderbilt University i Nashville, och den senare är professor i bibelvetenskap vid Brandeis University utanför Boston. Båda är forskare med världsrykte. Amy-Jill Levine har skrivit många böcker över nytestamentliga ämnen, till exempel *The Misunderstood Jew: The Church and the Scandal of the Jewish Jesus* (2006). Jag vågar dock förutse att dessa båda forskare framför allt kommer att förknippas med den banbrytande och omfattande bok på 636 sidor som nu kan presenteras för världen.

Det judiska kommenterade Nya testamentet.

Boken är den första i sitt slag. Visst har judiska forskare tidigare gett ovärderliga bidrag till den nytestamentliga forskningen. Under de senaste hundra åren har de judiska böckerna om Jesus och Nya testamentet kommit i en allt stridare ström. Namn som C. G. Montefiore, Joseph Klausner, David Flusser, Schalom Ben-Chorin och Pinchas Lapide torde vara kända för många av er som läser dessa rader.

Likväl är det ingen överdrift när utgivarna i förordet skriver att detta är "första gången som judiska forskare har kommenterat och skrivit artiklar om hela Nya testamentet". Det är då värt att nämna att dessa forskare tillhör världseliten. De undervisar vid de främsta universiteten i bibelvetenskap, rabbinisk litteratur, judisk historia och filosofi, modern judendom och språkvetenskap, och de representerar ett vitt spektrum av judendomen i dess rika mångfald.

Kommentarerna till de olika nytestamentliga skrifterna har skrivits av 27 forskare. Här finns också ett rikt material av faktarutor och kartor. Inte mindre än 30 specialartiklar belyser Nya testamentets värld, inte minst sådant som kristna nog har särskilt lätt att missförstå och judar kanske särskilt svårt att förstå. Den första artikeln har rubriken "Att bära falskt vittnesbörd: Vanliga missuppfattningar om den tidiga judendomen". Det är intressant att se vad en jude ser som de vanligaste missuppfattningarna om judendomen bland kristna. På första plats kommer synen på "lagen" som något

tungt som Jesus befriar ifrån. Här betonas hur Jesus själv var noga med att hålla buden och själv bar själva symbolen för "alla Herrens bud" - hörntofsarna på manteln (4 Mos 15:38-41; Matt 9:20). Vi kan naturligtvis också tänka på Jesu ord enligt Matt 5:17-19.

Nästa missuppfattning är besläktad med den första: judendomen som en lagreligion där man förtjänar frälsningen genom att hålla buden, alltså lönemoral och egenrättfärdighet. Författaren betonar här hur Guds förbund med sitt folk föregår buden och är grundat helt och hållet på Guds nåd. Först som konsekvens av att Gud har slutit ett förbund ges buden, och dessa är då framför allt *tecken* på att människan vill leva i detta förbund med Gud. Här vill jag gärna visa på ett ställe - ett av många - som visar på buden som sådana *förbundstecken*: "Mina sabbater måste ni hålla, ty sabbaten är ett tecken som förenar mig och er, genom alla släktled, för att ni skall veta, att det är jag, Herren, som helgar er" (2 Mos 31:13; se också verserna 16-17). Andra fördomar som nämns är tanken att judarna på Jesu tid enbart väntade på en politisk messiasgestalt och att Jesus var fiende till templet och dess gudstjänst. Ett genomgående drag i de fördomar som tas upp är dels att de framställer Jesus i motsättning till hans eget judiska folk, dels att de låter "judarna" och "judendomen" få representera det som är fel i relationen till Gud - med andra ord ett exempel på vad kristendom inte är eller bör vara.

Det går säkert att finna stöd för ett sådant synsätt i enskilda bibelord men knappast när de läses i sitt sammanhang och i ljuset av andra texter, vilket klargörs i artiklar med rubriker som "Lagen", "Judiska rörelser i nytestamentlig tid", "Messianska rörelser", "Liknelser i Nya testamentet och i judisk kommentarlitteratur (midrascherna)" och "Paulus och judendomen". Den som vill veta mera om olika judiska synsätt på Jesus kan läsa artiklar om "Jesus i den rabbiniska traditionen" och "Jesus i judiskt tänkande av idag".

Det som gör denna bok så värdefull är att judar ofta besitter en djupare kunskap om Nya testamentets värld och judendomen på Jesu tid än kristna. Det handlar ju om deras egen historia, av vilken även Nya testamentet är en del. Det bör också nämnas att Nya testamentet ibland är den äldsta historiska källan till judiska seder och bruk, eftersom dessa ofta är belagda endast i den rabbiniska litteraturen, vars äldsta skrift, *Mishna*, föreligger i skriftlig form först omkring år 200.

Sist i förordet formulerar utgivarna syftet med sin bok så här: "Vi hoppas att icke-judiska läsare ska lära sig uppskatta att betydande delar av Nya testamentet har sitt ursprung i judendomens hjärta, och att de ska kunna förstå dessa texter utan att läsa in falska föreställningar om Jesus och hans första efterföljare. Vi hoppas vidare att denna bok ska göra Nya testamentet mer inbjudande för judiska läsare (av vilka många är obekanta med dess innehåll), och att dessa nya läsare ska bli bättre förtrogna med sina grannars traditioner och kanske rentav uppleva 'helig avund' under läsningen".

Var och en som välkomnar en djupare bibelkunskap, ivrigare bibelstudium och större respekt mellan judar och kristna instämmer i deras önskan och tackar för denna rika bibliska skattkammare.

När vi nu är inne på böcker, vill jag gärna rekommendera en annan nyutkommen bok som säkert kan vara av intresse för er som besökt eller planerar att besöka Jerusalem. Den underfundiga titeln lyder *Jerusalem, en bok som hjälper dig att gå vilse* och är skriven av fyra nordbor med rika erfarenheter av den komplicerade mosaik som denna stad utgör - finländarna Eva Odrischinsky och Mikaela Hasán samt svenskarna Mats Gezelius och Lotta Schüllerqvist. Boken på 300 sidor kom ut i november på Söderströms förlag (<http://www.sets.fi/Book.php?isbn=9789515228390>). Även här får slutorden i förordet utgöra en aptitretande varudeklaration: "Den här boken gör inte anspråk på att vara heltäckande, fungera som en historie- eller guidebok eller politisk vägvisare, utan vill erbjuda sinsemellan olika och ibland motsägelsefulla tolkningar av stadens komplicerade verklighet. Boken innehåller reportage, personliga essäer och dagboksanteckningar som blandar självupplevt med hört och sett".

Många har hört av sig när det gäller vår sedvanliga sommarkurs, och då måste jag tyvärr meddela att vi av flera skäl kommer att ha en "sabbatssommar" i år. Det har visat sig vara svårt att hinna med denna kurs på grund av ett mycket intensivt program i övrigt. Jag vill dock att ni ska veta att vi kommer att sakna kursen och er som brukar komma. Som ni säkert känt, betyder dessa kurser oerhört mycket för oss, och vi hoppas att vi ska få återses, även om vi just nu inte riktigt vet när och var.

Våra kunskapsresor till *Sicilien* 5-12 maj och till *Rom* 14-19 maj är förmodligen fullbokade, men det går bra att kontakta Ulla Terling för eventuella restplatser eller intresseanmälan till nästa resa, ulla.terling@comhem.se; tel. 08-58036776; www.romajudaica.nu.

Det går bra att beställa Jubileumsfondens böcker hos Anita Taranger, anita.taranger@hotmail.com; tel. 0392-36021. Priser inklusive frakt: *Jossel Rakovers samtal med Gud*, 120 kr; *Tid för Gud: Judiska och kristna perspektiv på de judiska högtiderna*, 150 kr; *Fönster mot Gud: Ikonernas budskap i Svenska teologiska institutets kapell i Jerusalem*, 150 kr; *Uppbrottet: Andra Moseboken i judisk och kristen tradition*, 220 kr.

Förra fredagen gick påskmånaden *nisan* in, vilket innebär att den sju dagar långa judiska påskan i år kommer att inledas om en vecka på långfredagskvällen som

alltså är den 14 *nisan*, uttågets natt enligt 2 Mosebok 12. Den ortodoxa kyrkotraditionen, som följer en annan kalender, firar påsk en vecka senare. Själva kommer vi i svenska församlingen som vanligt att delta i palmsöndagsprocessionen från Betfage över Olivberget in i Jerusalem, fira skärtorsdagsgudstjänst i den Lutherska kyrkan i

Blommande vallmo.

Gamla stan med efterföljande vandring ut till Getsemane, vandra på Via Dolorosa till Gravkyrkan på långfredagen och sedan fira högmässa på påskdagens morgon uppe på Olivberget med utsikt över Judéens bergsbygd ned mot Jeriko och Jordandalen. Efter de ymniga vinterregnen är landskapet alldeles ovanligt grönskande och blomsterprakten fullkomligt betagande.

Så får jag nu önska er alla och envar en riktigt ljus och välsignad påskhögtid - *Chag sameach* och Glad påsk!

Med de varmaste hälsningar från Jerusalem,

Er tillgivne

Göran Larssons jubileumsfond för judisk-kristna relationer:

Adress i Israel: Hatekufa 17/4, 92628 Jerusalem;

tel. 00972-2 648 1979 eller 00972-50 685 0346 (mobil)

E-postadress: goran.larsson@judiskkristnarelationer.se

Hemsida: www.judiskkristnarelationer.se

PlusGiro (Postgiro) 195 85 45-4

Bankgiro 5374-4249